

A hungarológia hírei

Nekrológ

George Frederick Cushing
(Sheringham, 1923. február 17.–Sydenham, 1996. április 12.)

George Frederick Cushing, a londoni egyetem emeritus professzora, s egyben a magyar nyelv és irodalom első professzora angol nyelvterületen, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság tiszteleti tagja hosszas betegség után, 1996. április 12-én elhunyt egy Londonhoz közeli kisváros, Sydenham kórházában.

Cushing professzor halálával súlyos veszteség érte a diszciplínát; a magyar irodalom avatott szakértője és termékeny fordítója volt. Munkássága a magyar nyelvtudomány és a finnugor folklór területére is kiterjedt.

1923. február 17-én született egy tengerparti kisvárosban, a norfolk grófságbeli Sheringhamben. A nagyhírű Manchester Grammar Schoolban kitüntetéssel végezte középiskolai tanulmányait és 1942-ben ösztöndíjjal került a Cambridge-i Egyetem Emmanuel College-ába, ahol klasszika-filológiát hallgatott. A háború alatt behívták katonának, és Special Operation Executive keretében nyelveket tanult, többek között itt ismerkedett meg a magyar nyelvvel is. A magyar irodalomból az első ízelítőt Földes Jolán regényének (*A halászó macska utcája*, 1936) angol fordítása nyújtotta; még középiskolás korában keltette fel figyelmét az Angliában is népszerű regény szülővárosa egyik könyvkereskedésének kirakatában.

Cambridge-i tanulmányait csak a háború után fejezte be 1947-ben, és mivel érdeklődése egyre inkább a magyar irodalom felé fordult, doktoranduszként a londoni egyetem Szláv- és Kelet-Európai Intézetébe iratkozott be, ahol magyar nyelvet és irodalmat is oktattak 1937 óta. Tanárai közé tartozott a történész Iványi-Grünwald Béla (1902–1965) és a nyelvész Ullmann István (1914–1976), a romanisztika későbbi oxfordi szaktekintélye. Tanulmányait az Eötvös Collegiumban folytatta Pais Dezső és Horváth János irányítása mellett. Irodalomszemléletét Horváth János döntően befolyásolta. Kutatásait nem fejezhette be a hidegháborús hisztéria következtében, mint „imperialista ügynököt” kiutasították az országból, még tudományos jegyzeteit is elkobozták a kommunista hatóságok, Londonban mindent előről kellett kezdenie. Disszertációját (*Széchenyi, Kossuth and national classicism in Hungarian literature*), melyben a nemzeti klasszicizmus kialakulásának körülményeit vizsgálta, 1952-ben védte meg. Ez a disszertáció volt a negyedik hungarológiai értekezés, mely angol egyetemen készült. (Az elsőt, a magyar és skót népballadák komparatistikai vizsgálatát 1927-ben védte meg Egger Mária, akinek további munkásságáról nincsen adatunk.)

1953-ban kinevezték rendes tanárnak (*lecturer*), s ezzel Cushing lett a magyar nyelv és irodalom első angol egyetemi előadója nemcsak a londoni egyetemen, de

egész Angliában. Az egyetemi magyaroktatás helyzete marginális jelentőségű volt Angliában mindaddig, amíg az 1956-os forradalom minden Magyarországra vonatkozó ismeretet az érdeklődés homlokterébe nem állított. Angliába mintegy ötszáz egyetemi hallgató érkezett, ezek elhelyezéséről az Angliai Egyetemek Rektori Tanácsa egy testületének *ad hoc* albizottsága gondoskodott. Mivel a menekült diákok nagy része sem angolul nem tudott, sem tanulmányait igazoló indexszel nem rendelkezett, ezért Dr. Cushingot bízták meg a felvételi vizsgát megelőző szűrővizsgálatok lebonyolításával. Cushing alapos ismeretei a magyar egyetemi viszonyokról rendkívül hasznosnak bizonyultak; évekig intézte a diákok ügyes-bajos dolgait.

Élete hátralévő részét szorgalmas munkával töltötte: tanított, fordított, előadásokat tartott. Egyetlen egyszer távozott az Intézetből hosszabb tanulmányi szabadságra 1983-ban, mikoris e sorok írója helyettesítette. 1967-ben kinevezték docensnek és 55 éves korában, 1978-ban professzornak. Székfoglalóját 1979. december 11-én tartotta Móricz Zsigmondról. Az 1979/1980-as tanévben ő látta el az Intézet ügyvezető igazgatói teendőit. 1986-ban nyugalomba vonult, és hamarosan megkapta az emeritus professzori címet. Ez után is aktívan részt vett a londoni magyar kulturális életben a British-Hungarian Fellowship elnökeként, de tartott előadást a Szepsi Csombor Körben, a Hollandiai Mikes Kelemen Körben is. A hatvanas évek közepén magyarországi kapcsolatai is rendeződtek, a pártállam nem engedhette meg magának azt a fényűzést, hogy a magyar kultúra egyik fontos propagátorát távoltartsa Magyarországtól.

Cushing a legnagyobb érdemeket műfordítóként szerezte. Alapos részletmegfigyelő képességét, mikrofilológiai szakszerűségét e téren is kamatoztatta. Lassan, körültekintően fordított, mindent elkövetett, hogy obskurus tájszavak, szokatlan nyelvi fordulatok legjobb angol megfelelőjét megtalálja. Magyar író nem is álmodhatott volna lelkiismeretesebb fordítóról. Fordítói munkássága Illyés Gyula látogatása után kezdődött 1963-ban. Mivel a *Puszták népét* a XX. századi magyar irodalom kiemelkedő alkotásának tekintette, megszerezte Illyés beleegyezését és lefordította (*People of the Puszta*, 1967). Ezt követte Illyés átdolgozott Petőfi-életrajza (*Petőfi*, 1973), majd bő válogatás Petőfi prózai munkáiból (*Rebel or Revolutionary*. Szerk. Köpeczi Béla., 1974), illetve Ady publicisztikájából (*Te Explosive Country*. Szerk. Vezér Erzsébet, 1977).

A jeles brit drámaíró, Tom Stoppard Cushing nyersfordítása alapján vitte színre Molnár Ferenc már korábban is angolra fordított színdarabját (*Játék a kastélyban; Rough Crossing*, 1984). Cushing a régi magyar irodalomból is gyakran fordított, legjelentősebb fordításai az *Old Hungarian Reader* (Szerk. Klaniczay Tibor, 1985) című kötetben található. Móricz Zsigmond-szeretétét illusztrálja novellaválogatása (*Seven Pennies*, 1988). Gárdonyi Egri csillagokjának fordítása közben kapóra jött alapos török nyelvtudása is (*Eclipse of the Crescent Moon*, 1991), jegyzetei megérdemelnék, hogy a magyar népszerű kiadásokba is bekerüljenek. Még két regény fordítását sikerült befejeznie halála előtt (*Rokonok, Színek és évek*). Tudomásunk szerint mindkét regény a Corvina Kiadónál van, s a közeljövőben megjelenik.

Fordítói munkássága vetekszik Jókai fordítójának, R. Nisbet Bainnek a termékenységeivel. Bain kiadói utasításra számos szabadosságot követett el a Jókai-regényekkel, Cushing viszont mindig megbízható és alapos.

Cushing a szó legszorosabb értelmében régimódi tudós volt, *rara avis* a mai világban, amikor a divatos elméletek majmolása, a labilis konstrukciók bálványozása, a felületes anyaggyűjtés rossz szokása elharapódzott. Ha nevéhez talán nem is fűződnek látványos rendszerezések, mindezekért bőségesen kárpótolja az olvasót filológiai apparátusának százszázalékosan megbízható volta, az időigényes részletkutatások mintaszerű elvégzése, és a szolid alapokon álló következtetései. A *Times* névtelen nekrológiroja szerint (1996. április 17.) egy kihalófélben lévő típus, „a külön angol agglegény tudor” egyik utolsó képviselője volt, „mintha egy viktoriánus regényből” lépett volna elénk. Tudományos munkássága persze távolról sem volt különködő, a kívülálló szemével újra felfedezte a magyar irodalmat.

Néhány hosszabb dolgozata megérdemli, hogy eredményeire utaljunk. Újrainterpretálta a magyar felvilágosodást (*The birth of national literature in Hungary*, 1960), majd megvizsgálta a magyar irodalomkritika sajátosságait (*Problems of Hungarian literary criticism*, 1962), s kimutatta, hogy milyen sokoldalúan termékeny volt a sokak által stagnálóknak vélt XVIII. századi irodalmi élet (*Books and Readers in 18th-century Hungary*, 1969), kiegyensúlyozott portrét készített Bajza József kritikai munkásságáról (1958). Eredeti módon elemezte Petőfi irói magatartását (*The irreverence of Petőfi*, 1974). Teljesen eredeti és a hazai szakirodalomban ismeretlen az úgynevezett alba-dalokkal kapcsolatos kutatása (*EOS: an inquiry into the theme of lovers' meetings and partings at dawn in poetry*. Ed. by A. T. Hatto, 1965). Számos tanulmányában az angol–magyar kulturális kapcsolatokat tekintette át (például *The cultural scene in Hungary – yesterday*, 1984). Egyik nagyobb vállalkozásában a XVIII. századi önéletírást készült feldolgozni, számos részletet publikált is e témában. Alaposan foglalkozott Babits klasszikus műveltségével, a *Nyugat* szerepével az irodalmi életben. Fordításaihoz általában kiváló tanulmányokat csatolt.

Nyelvészeti érdeklődése készítette, hogy Hajdú Péter könyvét átdolgozza az angol közönségnek (*Finno-Ugrian languages and peoples*, 1975), s úttörő módon elemzett egy morfológiailag különleges szerkezetet („mehetnékem van/volt”; *The desiderative in Hungarian*, 1963). Elsőnek mutatta be az angoloknak írt két legkorábbi magyar nyelvkönyvet, rámutatva a szerzők, Csink János és Wékey Zsigmond szemléleti sajátosságaira (*The two earliest Hungarian grammars for English students*, 1977). Elemezte az obiugor medvekultuszt (1977) és az obiugor hősének hagyományát (1980).

Mesteri szinten művelte az angol miniesszé műfaját, melyben két-három mondatból kell jellemezni, sokszor jelentős írókat is, anélkül, hogy az életmű arányai felborulnának a kézikönyvekben. Az említett, és más dolgozatai megérdemelnék, hogy kötetbe gyűjtve megjelenjenek magyarul és/vagy angolul, hiszen tudományos értékükhöz kétség nem férhet, emellett maradandó emléket állítana a szakma egyik mesterének.